

Agnieszka MORAWIAK*

KSZTAŁCENIE OBYWATELSKIE W DOBIE PROFESJONALIZACJI SIŁ ZBROJNYCH RP ASPEKTEM KSZTAŁCENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA

Bezpieczeństwo jest kwestią kluczową każdego społeczeństwa, stanowi podstawową potrzebę człowieka i rozwoju społecznego. W erze globalizacji oraz informatyzacji bezpieczeństwo ma ścisły związek z wiedzą. Człowiek współczesny jest świadkiem i uczestnikiem przyspieszenia cywilizacyjnego, w którym istotne miejsce zajmuje wiedza i dostęp do niej. Informacja w okresie globalnych zmian staje się z jednej strony czynnikiem wzrostu, z drugiej przybiera nowe formy zagrożeń.

Reforma sił zbrojnych Wojska Polskiego oraz transformacja armii wymusiły nowe spojrzenie na przygotowanie żołnierzy do wypełniania powierzonych im zadań. Współcześnie bezpieczeństwo należy rozpatrywać nie tylko w kwestiach militarnych, gdyż zagrożeniem stają się problemy etyczne, ekologiczne, przeciwstawne interesy gospodarcze, problemy społeczno-kulturowe czy wszechobecny terroryzm. Wojsko musi dostosować się do pełnienia nowych ról, a ocena zagrożeń rzeczywistych i potencjalnych powinna determinować program szkolenia żołnierzy, jak i kreowania właściwych postaw wśród społeczeństwa polskiego.

Słowa kluczowe: edukacja obronna, bezpieczeństwo, zmiana, wiedza, globalizacja, wojsko

WSTĘP

Człowiek we współczesnym świecie staje się obserwatorem i uczestnikiem ogromnych zmian i wielkich wyzwań, dotyczących również edukacji, która kształtuje oblicze nowego społeczeństwa. Wiedza zaczyna być jedną z ważniejszych kategorii opisujących życie społeczne i pozycję jednostki w tym społeczeństwie¹. Informacja w okresie globalnych zmian staje się czynnikiem wzrostu gospodarczego, jak i rozwoju cywilizacyjnego. Wpływ zdobyczy rewolucji informatycznej zauważa się w wielu dziedzinach życia człowieka: politycznej, gospodarczej, społecznej, ekologicznej, naukowej, religijnej, a także wojskowej². Dziś ceni się myśl, twórczość i gotowość do

* mgr Agnieszka MORAWIAK – Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego

¹ Człowiek na edukacyjnej fali, pod red. M. Podgórny, Kraków 2005, s. 273.

² A. H. Toffler, *Budowa nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali*, Poznań 1996, s. 199.

podejmowania walki z ryzykiem³. Głównym celem staje się więc budowanie społeczeństwa opartego na wiedzy i wyznaczenie kierunków kształcenia ustawicznego oraz samorealizacji. Wykształcenie i kompetencje człowieka, a także świadomość kierowania własnym życiem i branie odpowiedzialności za nie, są obecnie najważniejszymi wartościami. Ważne jest poszukiwanie sposobów istnienia i samodzielnego kreowania wartości. Wykształcenie zdobyte w systemie szkolnym staje się niewystarczające. Koniecznością jest więc ciągle podnoszenie kwalifikacji oraz uaktualnianie ich⁴. Człowiek musi posiadać i rozwijać zdolność do przyswajania coraz to nowych doświadczeń i dynamicznie zmieniających się warunków życia. Reformy zachodzące w Polsce w tym względzie, nie mogły pominąć polskich sił zbrojnych. Szczególnie po przystąpieniu Polski do struktur Paktu Północnoatlantyckiego przewartościowaniu musiał ulec sposób kształcenia żołnierzy, a w szczególności kadr oficerskich⁵.

Obecnie o potęgę sił zbrojnych nie decyduje ich wielkość i potencjał militarny, a raczej „zdolność nabywania, wytwarzania, dystrybucji i stosowania wiedzy fachowej”⁶. Rewolucja informacyjna powoduje radykalne zmiany w uzbrojeniu i wyposażeniu armii, następuje zmiana zarządzania polem walki, militarne funkcje oraz wartości obronne tracą swoją wyłączność i polityczną istotność. Nowe konflikty zbrojne odznaczają się wzrostem liczby i różnorodnością jej uczestników, znikają linie rozgraniczające jednostki walczące od niewalczących⁷. W XXI wieku siły zbrojne wykorzystuje się do misji pokojowych i budowy bezpieczeństwa społecznego. Celem armii mają być funkcje prewencyjne i budowa stabilnego pokoju, czemu służą międzynarodowe akcje stabilizacyjne, inne niż wojenne, czyli uczestnictwo w operacjach kryzysowych, pokojowych, humanitarnych, ewakuacyjnych⁸.

1. PROFESJONALIZACJA SIŁ ZBROJNYCH W PERSPEKTYWIE SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Precyzyjna informacja o przeciwniku, o jego terenie, czy infrastrukturze, umożliwia określenie obszaru przyszłych działań i wytycza charakter i sposób walki. Jednak dziś pole walki jest wieloaspektowe i wymusza na siłach zbrojnych zmianę w sposobie wychowywania żołnierzy, a także konieczność uznania nowych standardów kształcenia i doskonalenia kadr. Ocena zagrożeń rzeczywistych i potencjalnych stanowi determinantę przygotowania i organizacji wojska. Ryzyko co prawda nie jest domeną czasów nowożytnych, towarzyszy ono człowiekowi od zarania jego dziejów, ale zwykle było ono osobiste, a nie globalne. Obecnie związane jest ono z dezintegracją i samozniszczeniem życia na ziemi. W XXI wieku niebezpieczeństwo, rezultat wysokiego rozwoju techniki i informacji, wymyka się naszemu zmysłowi poznania. Bezpieczeństwo wykracza poza działania, które człowiek może podjąć samodzielnie. Dziś to właśnie grupy dyspozycyjne i ich stała gotowość do działania stanowią gwarant

³ Ibidem, s. 101.

⁴ A. Rusak, *Informacja i wiedza w życiu współczesnych społeczeństw*, [w]: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2007, s. 62.

⁵ L. Guzewicz, *Oficerowie wojska polskiego w systemie edukacji obrony*, [w]: *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wrocław 2006, s. 27.

⁶ K. Świdorski, *Oficer jako przedstawiciel społeczeństwa postindustrialnego*, [w]: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2007, s. 220.

⁷ B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 178.

⁸ Ibidem, s. 179.

naszego bezpieczeństwa zarówno lokalnego, jak i globalnego.

Łatwo zauważyć, iż w wieku XVII i XVIII w trakcie konfliktów monarchistycznych dominowała chęć stałego powiększania terytorium i do tego służyła armia. W wieku XIX konflikty narodowościowe zdeterminowane były przez ogień i zakończone I wojną światową. Z kolei XX wiek rozpoczął fazę konfliktów ideologicznych⁹. Konflikty na tle nacjonalizmu regionalnego, czy fundamentalizmu religijnego kreowały oblicze armii światowych, co podkreślał Francis Fukuyama. Natomiast zgodnie z zapowiedzią S. Huntingtona, źródłem konfliktów w XXI wieku miały być nierówności ekonomiczne, problemy etniczne, czy walka o sferę surowców naturalnych¹⁰. Nowo kształtująca się społeczność wspólnego ryzyka, od którego nie ma ucieczki odczuwa stale nowe zagrożenia, w tym również naturalne, jak: zanieczyszczenie środowiska, powodzie, susze, pożary i epidemie¹¹. Pojawienie się nowych jakościowo zagrożeń zmusza do podejmowania określonych działań, poszukiwania nowych metod i środków zapobiegania im. Dziś wartości paramilitarne schodzą na dalszy plan przy rozwoju prywatności i indywidualizmu. Egoizm oraz skupianie się na własnych interesach sprzyja alienacji społecznej i poczuciu zagubienia jednostek i grup społecznych¹². Również w wojsku jednostki poszukują swojego „ja”, własnego miejsca we wspólnocie i pojmowania siebie w odniesieniu do „my”¹³. Pomocą służyć ma w tym względnie wojskowe środowisko wychowawcze. Na wojsku obecnie spoczywa odpowiedzialność za bezpieczeństwo ludności w wyżej wymienianych aspektach. Wojsko musi nie tylko usuwać skutki owych zagrożeń, ale przede wszystkim przeciwdziałać ich powstawaniu¹⁴. Wojsko staje się buforem pomiędzy szeroko rozumianymi zagrożeniami a ludnością cywilną

Zatem w nowoczesnej edukacji wojskowej nie ma miejsca na szkolenie dyrektywne i encyklopedyczne nauczanie. Należy rozwijać w żołnierzach umiejętność logicznego myślenia, samodzielnego rozwiązywania problemów. Rozwijanie i eksponowanie kreatywnego potencjału jednostki powoduje konieczność permanentnego myślenia kategoriami przyszłości¹⁵.

W erze globalizacji, która wzmacnia rozwój wielocentrycznego świata, nauczyciel - również wojskowy, musi być moderatorem uczącego się społeczeństwa. „Dziś trzeba uczyć się przez całe życie, pamiętając przy tym, że edukacja XXI wieku przyjmuje różną postać i spełnia różne zadania”¹⁶. Siły zbrojne oraz cała kadra wojskowa muszą przystosować się do nowych warunków życia, a także do szybkich zmian, jakie zachodzą zarówno w rodzimym, jak i międzynarodowym społeczeństwie. W przeszłości kultywowana była w wojsku idea poświęcenia jednostki dla grupy, dziś wraz ze zmianą światowego bezpieczeństwa, a także dobrowolnością służby zmienia się

⁹ B. M. Szulc, *Edukacja oficerów a zagrożenie początku wieku*, [w]: *Nauczyciel andragog na początku XXI wieku*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2004, s. 232.

¹⁰ Ibidem, s. 223.

¹¹ B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 172.

¹² A. Łapa, *Przemiany tożsamości wybranych grup oficerów*, [w:] *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, pod red. J. Maciejewski, W. Nowosielski, Wrocław 2009, s. 87.

¹³ Ibidem, s. 89.

¹⁴ A. Szemczyszyn, *Przygotowanie kadry zawodowej do pełnienia służby dyżurnej w jednostce wojskowej*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wrocław 2006, s. 43.

¹⁵ K. Denek, *O nowy kształt edukacji*, Toruń 1998, s. 211.

¹⁶ J. Delores, *Raport UNESCO*, Paryż 1996.

tożsamość wojska. Nie chodzi tu o zmianę poglądów wojskowych wobec kwestii przynależności wojskowej, ale raczej o dobudowanie nowych treści, jak członkostwo w NATO czy UE, udział w misjach stabilizacyjnych, funkcjonowanie kobiet w wojsku, czy jawność własnych poglądów politycznych i religijnych¹⁷. W postmilitarnym społeczeństwie wojsko musi rozszerzyć swoją aktywność na nowe misje i zadania¹⁸. Musi również dostosować się do nowych ról i pozycji społecznych, do dyspozycyjności i samodzielności, do rozłąki z rodziną, a także powrotu do życia cywilnego po zakończeniu służby.

Pierwsze lata XXI wieku pokazały, że edukacja i oświata stały się potężnym narzędziem rozwoju cywilizacyjnego. Człowiek wykształcony pogłębiający własną wiedzę jest samodzielny i oporny wobec konformizmu. Proces reedukacji obejmuje możliwość nabywania nowych doświadczeń, informacji, wzorów postępowania, czy metod działania. Odrzucanie starych przyzwyczajęń, utrwalonej stereotypów myślenia i działania jest trudne, ale konieczne wobec zmieniającej się rzeczywistości¹⁹.

Reforma sił zbrojnych Wojska Polskiego oraz transformacja armii, a szczególnie przystąpienie Polski do NATO, wymusiły inne spojrzenia na przygotowywanie żołnierzy do wypełniania powierzonych im zadań. Nastąpiła konieczność przyswojenia sobie nowych standardów i demokratycznych nawyków. Zaczęto wprowadzać proces humanizacji życia wojskowego i przygotowania kadry oficerskiej do postępujących zmian²⁰.

1.1. Rola nauczyciela – dowódcy w procesie kształcenia

Należy podkreślić, że w poprzednim, XX wieku, głównym celem wychowania w wojsku było wpojenie żołnierzom obowiązku wiernej służby i gotowości do poświęcenia się wobec państwa. Najważniejsza była dyscyplina i bezkrytyczne wykonywanie wszystkich rozkazów. „Myślenie w tym wypadku ograniczało się jedynie do zrozumienia intencji rozkazodawcy”²¹.

Dziś od kompetencji podoficerów, oficerów i całej kadry wychowawczej zależy siła i jakość armii. Od nich wymaga się, nie tylko, wysokich kwalifikacji dowódczych, ale również gruntowej wiedzy pedagogicznej. „Nowa rzeczywistość i przewartościowania w sztuce wojennej stawiają nauczycielom i dowódcom określone wymagania, także w zakresie kształtowania wartości naukowo-bojowych, psychologicznego przygotowania żołnierzy i zaspokajania ich potrzeb duchowych”²².

Zatem od nauczycieli wymaga się szerokiej wiedzy z zakresu celu kształcenia i wynikających z niego zadań, wiedzy o słuchaczach i ich potrzebach, wiedzy o rozwoju

¹⁷ S. Jarmoszko, *Spoleczna tożsamość wojskowych a transformacja*, [w]: *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, pod red. J. Maciejewski, W. Nowosielski, Wrocław 2009, s. 163.

¹⁸ T. Kołodziejczyk, *Wojsko w obliczu problemu tożsamości*, [w]: *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, Wrocław 2009, s. 84-85.

¹⁹ L. Turowski, *Andragogika ogólna*, Warszawa 1999, s. 29.

²⁰ J. Smykowski, *Kształcenie oficerów na potrzeby struktur organizacyjnych współpracy cywilno-wojskowej (CIMC) w Wojsku Polskim*, [w]: *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa Polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wrocław 2006, s. 163.

²¹ A. Pieczywok, *Uwarunkowania i czynniki wpływające na przemiany procesu kształcenia podoficerów*, [w]: *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wrocław 2006, s. 257.

²² W. Łukowski, *Nauczyciel, wychowawca, dowódca*, Toruń 2001, s. 6.

społeczeństwa, umiejętności interpersonalnych oraz rozładowywania konfliktów²³. Nie ma miejsca na instrumentalne kierowanie rozwojem drugiego człowieka. Świadomość globalnego istnienia zmusza dowódców do aktywnego współtworzenia społeczeństwa. Kadra przygotowująca młodych ludzi powinna być odpowiedzialna i świadoma wobec współczesnych wyzwań.

Nauczyciel musi pamiętać o tym, iż żołnierz jest powołany do wypełniania określonej misji, jest obywatelem państwa, ale nadal pozostaje indywidualnym człowiekiem. Dowódca, prowadząc edukację, ingeruje we wszystkie płaszczyzny: bycia żołnierzem, bycia obywatelem, bycia człowiekiem²⁴. Chcąc pogodzić te trzy aspekty nauczyciel musi przejawiać cierpliwość, wrażliwość, empatię, a także odczuwać przyjaźń do swoich podopiecznych. Powinien być kosmopolitą i korzystać z wiedzy i doświadczenia międzynarodowych instytucji. Dowódcy, oficerowie powinni być świadomi swojej roli, to od nich zależy, czy żołnierze posiadą niezbędną wiedzę i jak dobrze przygotowują się do wypełniania swoich ról. Żołnierz dzisiaj musi być kreatywny, musi przewidywać sytuacje i dostosowywać się do niej, a także powinien „kooperować z żołnierzami państw, które należą do NATO i UE”²⁵. Dowódca powinien być wzorem i przykładem dla żołnierzy. Kształtuje on nie tylko dyscyplinę, ale i morale drugiego człowieka, uczy go żyć. Dowódca ma sprawić, że żołnierz wierzy w sens tego co robi, musi wykorzystywać własne zdolności w złożonej postindustrialnej rzeczywistości. Od niego wymaga się wysokiego profesjonalizmu, samodzielnego doskonalenia kwalifikacji zawodowych i umiejętności przekazywania wiedzy. O tym, jaki ma być żołnierz, decydują zadania stawiane przed siłami zbrojnymi oraz potrzeby szkoleniowe. Ważne jest, by żołnierz był motywowany chęcią naprawy świata i przekonaniem, że idea której służy jest uniwersalna i zbawienna dla ludzi²⁶. Nauczyciel powinien rozwijać samoświadomość żołnierzy, uczyć ich eksponowania własnej kreatywności, rozwijać możliwości sprawcze, prowadzić do osiągania dojrzałości. Kształcenie żołnierzy jest integralną częścią ich bytu, wpływa na ich stosunek do siebie i drugiego człowieka, a także promuje zachowania obywatelskie. Dzięki pracy pedagogów wojskowych niegdyś zwalczano analfabetyzm, podnoszono poziom wiedzy ogólnej, kształtowano prawidłowe nawyki oraz uczono patriotyzmu. Również i dziś praca ta kształtuje właściwe postawy, wywołuje korzystne zmiany w żołnierzach, pomaga nabywać im nowe umiejętności, rozwija uzdolnienia i nawyki niezbędne w prawidłowym społecznym funkcjonowaniu.

1.2. Kapitał edukacyjny a działalność społeczno-wychowawcza w Siłach Zbrojnych RP

Proces kształcenia w wojsku organizowany przez uczelnie wojskowe, ośrodki szkolenia, czy jednostki wojskowe ma zapewnić z jednej strony opanowanie wiedzy wojskowej i ogólnej, z drugiej zaś rozwój intelektualny oraz wartościowe w życiu

²³ Ibidem, s. 8.

²⁴ M. J. Śmiałek, *Miejsce i rola nauczyciela andragoga w wojsku*, [w]: *Nauczyciel andragog u progu XXI wieku*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2002, s. 205.

²⁵ H. Końska, *Wyzwania dla andragogów (także wojskowych) w XXI wieku. Wybrane aspekty pedagogiczno-socjologiczne*, [w]: *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2007, s. 204.

²⁶ J. Zajdzik, *Żołnierze zawodowi wojska polskiego wobec niektórych problemów profesjonalizacji sił zbrojnych*, [w]: *Grupy dyspozycyjne w obliczu wielkiej zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, pod red. J. Maciejewski, M. Bodziany, K. Dojwa, Wrocław 2010, s. 390.

społecznym i zawodowym postawy. Jest to proces wielokierunkowy prowadzący do rozwoju fizycznego, moralnego, społecznego. Niemal każda dziedzina służby stanowi płaszczyznę oddziaływania wychowawczego. Jedną z istotnych płaszczyzn wychowania wojskowego jest edukacja obywatelska, kształtująca postawy obywatelskie żołnierzy. Problematyka edukacji obywatelskiej obejmuje funkcjonowanie państwa, istotę demokracji i rolę armii w demokratycznym państwie. Ponadto podnosi problemy prawne i etyczne służby wojskowej. Odnosi się do dziejów i tradycji walki Polaków i znaczenia symboli narodowych i wojskowych. Zawiera elementy wiedzy o państwach ościennych i ich siłach zbrojnych. Uczy relacji wojsko a społeczeństwo, a także odnosi się do współczesnych problemów globalnych takich, jak: postęp cywilizacyjny, ochrona środowiska naturalnego czy pokój²⁷. Krótko mówiąc, „wychowanie obywatelskie obejmuje całokształt oddziaływań wychowawczych realizowanych w jednostce wojskowej, a jego celem jest przygotowanie żołnierzy do świadomego wykonywania zadań, służących obronie ojczyzny, wynikających ze zrozumienia demokratycznego państwa, miejsca i roli w nim armii oraz praw i obowiązków obywateli”²⁸.

Edukacja obywatelska wdraża do pełnienia funkcji obywatelskich, podkreśla istotę przejścia od postrzegania świata z perspektywy prywatnej, lokalnej do myślenia kategoriami państwo i społeczeństwo. Edukacja ta jest realizowana w wojsku poprzez programowe kształcenie, poprzez dziedziczenie i upowszechnianie tradycji wojskowych czy poprzez działalność kulturowo-oświatową. Kształcenie tego typu jest służbową powinnością każdego żołnierza. Służy nawiązywaniu więzi społeczeństwa z wojskiem czy wręcz przywracaniu wojska narodowi.

Wychowanie obywatelskie w wojsku jest jednym z ważniejszych elementów edukacji obronnej, czy edukacji dla bezpieczeństwa. Wychowanie kierunkowe ma być przyczynkiem do kształtowania osobowości wolnej od skłonności do działań niebezpiecznych²⁹. Wojsko jako grupa dyspozycyjna, jest instytucją wyposażoną i przygotowaną do tego, by przeciwdziałać różnym zagrożeniom. Jako siła obronna państwa musi funkcjonować sprawnie i skutecznie oraz zgodnie z tradycją, temu służy edukacja wojskowa, czy patriotyczna.

Edukacja obywatelska powinna stawać się edukacją ustawiczną i uczestniczyć w niej powinni wszyscy członkowie społeczeństwa. Nie da się jej niczym zastąpić, to obywatele powinni rozstrzygać o ważnych kwestiach państwa. Ich świadome i odpowiedzialne wybory winny być rezultatem ich aktywnego osobistego zaangażowania w życie polityczne, gospodarcze, a także bezpieczeństwo narodowe. Rozszerzenie się ustrojowych gwarancji partycypacji obywateli we wszystkie etapy procesu decyzyjnego winno skutkować rozwojem organizacji społeczeństwa obywatelskiego³⁰. W wojsku jednak owa edukacja nabiera szczególnego znaczenia, staje się filarem wiedzy i narzędziem budowania świata. Żołnierz uczy się by wiedzieć, by działać, aby żyć wspólnie i po to, aby być³¹. Edukacja staje się wielowymiarowa

²⁷ *Podstawy pedagogiki w kształceniu oficerów*, pod red. S. Jarmoszko, Toruń 2002, s. 127- 128.

²⁸ Decyzja nr 149/MON z dnia 21.09.1995 r. w sprawie określenia treści, form i metod kształcenia obywatelskiego w siłach zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

²⁹ P. Tyrała, *Kształcenie priorytetowych kompetencji w kształceniu dorosłych*, [w]: *Nauczyciel andragog u progu XXI wiek*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wrocław 2002, s. 116.

³⁰ *Społeczeństwo obywatelskie*, pod red. W. Bakajła, K. Dziubka, Wrocław 2001, s. 119

³¹ S. Topolewski, J. Szydełko, *Kształcenie obywatelskie*, [w]: „Myśl wojskowa”, nr 3/2004, Warszawa 2004, s. 183.

i kształci nie tylko dla wiedzy, ale i dla znajdowania sensu życia i demokratycznego uczestnictwa w społeczeństwie postindustrialnym. Żołnierz nie tylko musi być przygotowany do odgrywania różnych ról społecznych, ale również do umiejętnej zmiany tych ról. Chcąc prawidłowo wypełniać swoje role społeczne, dobrze wykonywać swoją pracę, żołnierz musi nadążać za ciągłymi zmianami w nauce, technice, organizacji pracy i życiu społecznym³².

Wykształcenie i kompetencja stają się dzisiaj najwyższym dobrem. Proces samorealizacji i samodoskonalenia staje się myślą przewodnią człowieka XXI wieku. Dążenie do rozwoju uwidacznia się też w programach edukacyjnych wojskowych kadr logistycznych. Edukacja wojskowa zawiera w sobie podstawowe elementy kilku nauk, takich jak historia, socjologia, etyka, prawo, czy psychologia. Ponadto proces nauczania wspierany powinien być nowoczesnymi środkami dydaktycznymi gwarantującymi kompleksowe przyswajanie wiedzy. Techniczne środki dydaktyczne zmniejszają czasochłonność opanowywania i przekazywania informacji. Okazuje się, że jeden dobrze wyszkolony żołnierz jest nieporównywalnie więcej wart w wojsku niż dziesiątki żołnierzy źle wyszkolonych. Dlatego ogromny nacisk kładzie się na profesjonalizację armii, która według prognoz rządu pod koniec 2010 roku miała liczyć 120 tysięcy żołnierzy, w tym 90 tysięcy służby czynnej oraz 30 tysięcy w Narodowych Siłach Rezerwowych³³.

Profesjonalny żołnierz będzie znał dorobek cywilizacji ludzkiej, prawa, które rządzą rozwojem człowieka, nowości techniczne, będzie wszechstronnie wykształcony i przygotowany, by podnosić bezpieczeństwo swojego narodu, a także bezpieczeństwo ogólnocywilizacyjne. Wykształcenie demokratycznych nawyków oraz przyswojenie sobie standardów europejskich wymagać będzie od żołnierzy zaangażowania w cele społeczeństwa jako całości. Interoperacyjność oraz integracja z innymi armiami sprawi, że polski żołnierz będzie przygotowany do wypełniania wszelkich funkcji i zadań, jakie stoją przed nowoczesną armią³⁴.

Odchodzenie od ćwiczeń i szkoleń na dużą skalę sprawia, że Siły Zbrojne RP dostrzegają zmiany zachodzące w polityce, relacjach międzynarodowych, czy kulturowych i przewartościują, bądź modernizują model szkolenia żołnierzy. Główny cel wychowania, jakim było wpojenie młodym ludziom wiernej służby dla państwa i gotowości do poświęceń zastąpiono poczuciem honoru oraz koniecznością bezpieczeństwa ludzkości jako całości. Wychowanie w wojsku ma obecnie charakter wielokierunkowy i wielopłaszczyznowy, kształtuje miłość do kraju, przywiązanie do tradycji, dorobku kulturowego i materialnego, ale kształtuje również postawy wobec innych i ogólnospołecznego bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo to proces, który umożliwia normalny rozwój każdej cywilizacji. Jest atrybutem funkcjonowania każdego człowieka.

PODSUMOWANIE

Dziś założenia teoretyczne S.P. Huntingtona znajdują swoje potwierdzenie w świecie realnym, grupy dyspozycyjne, w tym wojsko, muszą sprostać nowym

³² J. Stochmiątek, *Edukacja ustawiczna dorosłych*, [w:] „Kwartalnik Naukowo-Metodyczny”, nr 2/2003, Radom 2003, s. 29.

³³ [online] [dostęp: 13.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly29771>.

³⁴ L. Wełyczko, *Rola i zadania podoficerów zawodowych (dowódców) w aspekcie zmian i wymagań strukturalno-systemowych wojska polskiego*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wrocław 2006, s. 193.

wyzwaniom i bronić granic kraju nie tylko zbrojnie, militarnie, lecz także wykorzystując swój potencjał informatyczny, swoją wiedzę. Najnowsze technologie XXI wieku – inżynieria materiałowa, biotechnologia, optotechnika, czy nanotechnika znajdują zastosowanie również w wojsku³⁵. Te nowe instrumenty dostępne żołnierzom pomagają pokonywać nowe nie tylko militarne zagrożenia, jak: terroryzm, międzynarodowa przestępczość, masowe uchodźstwo, zanieczyszczenie środowiska, paraliż systemów politycznych, czy kryzys humanitarny, którym nie da się sprostać w pojedynkę. Zatem struktury wojskowe muszą być gotowe do wielorakich działań wspólnych i wielonarodowych³⁶.

„Siłom zbrojnym w czasie pokoju przypisuje się, już nie tylko, tradycyjną funkcję odstraszania, ale dodaje: zaangażowanie w przywrócenie i utrzymanie pokoju, prewencję, udział w kontroli zbrojeń, osłonę przeprowadzania wyborów w państwach objętych konfliktem, nieprolifrację broni masowego rażenia czy zwalczanie terroryzmu międzynarodowego”³⁷, a także pomoc ludności cywilnej podczas wszelkiego rodzaju kataklizmów. Wojsko odgrywa zatem rolę w tworzeniu ładu społecznego na każdym poziomie życia zarówno w realnej rzeczywistości, jak i cyberprzestrzeni, jest kreatorem ładu i gwarantem bezpieczeństwa narodowego. Pisał o tym Machiavelli, iż „najważniejszą podstawą wszelkich państw tak nowych, jak starych i mieszanych są dobre prawa i dobre wojsko (...)”³⁸.

Reforma sił zbrojnych w Polsce, oznaczająca przejście od dotychczasowego modelu żołnierzy z poboru do wojska tworzonego na podstawie kontraktu zawodowego, wymusza zmiany w edukacji zarówno samych żołnierzy, jak i kadry dydaktycznej i kierowniczej.

Odmasowienie wojska, a także zmiana jego struktury i organizacji wymaga od żołnierzy posługiwania się umysłem, porozumiewania się z przedstawicielami różnych kultur i narodów, a także aktualizacji wiedzy w różnych dziedzinach związanych z bezpieczeństwem społecznym.

W XXI wieku zdolności umysłowe, możliwości poznania oraz wiedza w dużej mierze wpływają na stabilizację społeczną i wzorce zachowań prowadzące do bezpiecznego życia. Wykształcenie i kompetencje stały się najważniejszymi wartościami współczesnego człowieka. Siły zbrojne – instytucja tak stara, jak państwo, uczestniczy dziś w transformacji i ewaluacji od oręża militarnego do oręża informacji, pamiętając o wartości oddziaływań obywatelskich.

LITERATURA

1. Balcerowicz B., *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
2. Bakajło W., Dziubka K., *Spółczesność obywatelska*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001.
3. Decyzja nr 149/MON z dnia 21.09.1995 r.
4. Delores J., *Raport UNESCO*, Paryż 1996.

³⁵ B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 169-170.

³⁶ Ibidem, s. 172.

³⁷ J. Zalewski, *Wojsko Polskie w przemianach ustrojowych 1989-2001*, Warszawa 2002, s. 63.

³⁸ N. Machiavelli, *Książę*, Warszawa 1993, s. 47.

5. Denek K., *O nowy kształt edukacji*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń 1998.
6. Guzewicz L., *Oficerowie wojska polskiego w systemie edukacji obrony*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
7. *Podstawy pedagogiki w kształceniu oficerów*, pod red. Jarmoszko S., Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002.
8. Jarmoszko S., *Spoleczna tożsamość wojskowych a transformacja*, [w:] *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, pod red. Maciejewski J., Nowosielski W., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
9. Kołodziejczyk T., *Wojsko w obliczu problemu tożsamości*, [w:] *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, pod red. Maciejewski J., Nowosielski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
10. Kośka H., *Wyzwania dla andragogów (także wojskowych) w XXI wieku. Wybrane aspekty pedagogiczno-socjologiczne*, [w:] *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. Horyń W., Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
11. Łapa A., *Przemiany tożsamości wybranych grup oficerów*, [w:] *Tożsamość społeczna grup dyspozycyjnych*, pod red. Maciejewski J., Nowosielski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
12. Łukowski W., *Nauczyciel, wychowawca, dowódca*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2001.
13. Machiavelli N., *Książe*, Wyd. ALFA, Warszawa 1993.
14. Pieczywok A., *Uwarunkowania i czynniki wpływające na przemiany procesu kształcenia podoficerów*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństw polskiego*, pod red. Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
15. *Człowiek na edukacyjnej fali*, pod red. Podgórnym M., Oficyna wydawnicza Impuls, Kraków 2005.
16. Rusak A., *Informacja i wiedza w życiu współczesnych społeczeństw*, [w:] *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. Horyń W., Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
17. Smykowski J., *Kształcenie oficerów na potrzeby struktur organizacyjnych współpracy cywilno-wojskowej (CIMC) w Wojsku Polskim*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa Polskiego*, pod red. Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
18. Stochmiałek J., *Edukacja ustawiczna dorosłych*, [w:] „Kwartalnik Naukowo-Metodyczny”, nr 2/2003, Radom 2003.
19. Świdorski K., *Oficer jako przedstawiciel społeczeństwa postindustrialnego*, [w:] *Andragogika w ujęciu interdyscyplinarnym*, pod red. Horyń W., Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
20. Szemczyszyn A., *Przygotowanie kadry zawodowej do pełnienia służby dyżurnej w jednostce wojskowej*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
21. Szulc B. M., *Edukacja oficerów a zagrożenie początku wieku*, [w:] *Nauczyciel andragog na początku XX wieku*, pod red. Horyń W., Maciejewski J., Wyd.

- Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
22. Śmiałek M. J., *Miejsce i rola nauczyciela andragoga w wojsku*, [w:] *Nauczyciel andragog u progu XXI wieku*, pod red. W. Horyń, J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
 23. Toffler A. H., *Budowanie nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 1996.
 24. Topolewski S., Szydełko J., *Kształcenie obywatelskie*, [w:] „Myśl wojskowa”, nr 3/2004, Warszawa 2004.
 25. Tuross L., *Andragogika ogólna*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 1999.
 26. Tymała P., *Kształcenie priorytetowych kompetencji w kształceniu dorosłych*, [w:] *Nauczyciel andragog u progu XXI wieku*, pod red. Horyń W., Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
 27. Wełyczko L., *Rola i zadania podoficerów zawodowych (dowódców) w aspekcie zmian i wymagań strukturalno-systemowych wojska polskiego*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, pod red. Maciejewski J., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
 28. Zajdzik J., *Żołnierze zawodowi wojska polskiego wobec niektórych problemów profesjonalizacji sił zbrojnych*, [w:] *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, pod red. Maciejewski J., Bodziany M., Dojwa K., Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.
 29. Zalewski J., *Wojsko Polskie w przemianach ustrojowych 1989-2001*, Dom Wydawczy Elipsa, Warszawa 2002.
 30. [online] [dostęp: 2011]. Dostępny w Internecie: [_http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuły29771](http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuły29771)

CITIZENSHIP EDUCATION AT THE TIME OF PROFESSIONALIZATION OF THE POLISH ARMED FORCES AS ASPECT OF EDUCATION FOR SECURITY

Summary

Security is essential for every society and stands for the basic need of a human being and social development. At the time of globalisation and computerisation, security is closely related to knowledge. A contemporary person is a witness to and a participant of civilization acceleration, in which knowledge and access to it play a major role. Information nowadays facing a global change becomes, on the one hand, a factor of growth; on the other hand, it assumes new forms of threat.

The reform of the Polish Armed Forces and its transformation have extorted a new look on the preparation of soldiers to fulfil their tasks and duties. These days security ought to be

considered not only as a military matter, since ethical, ecological issues along with opposing economic interests and socio-cultural and ubiquitous terrorism pose a great threat. As well as this, the army ought to adjust to playing new roles and the evaluation of real and potential threats should determine the programme of soldier education along with the creation and promotion of the right attitude in the Polish society.

Key words: *defence education, security, change, knowledge, globalisation, armed forces*

Artykuł recenzował: dr hab. Jan MACIEJEWSKI, prof. nadzw. UW